

HEMŞİRELİKTE GELENEKSEL VE TAMAMLAYICI TIP (GETAT) UYGULAMALARINA İLİŞKİN EĞİTİM VE YÖNETMELİK DURUMU

Received: 19/01/2023

Published: 30/06/2023

Rukiye DİKMEN

Yozgat Bozok Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler, İlk ve Acil Yardım Pr. Yozgat, Türkiye.
rukiye.dikmen@bozok.edu.tr

ÖZET

Geleneksel uygulamalar kültüre has yöntemlerdir. Tamamlayıcı tedaviler tıbbi tedavilere ek olarak kullanılan farmakolojik olmayan yöntemlerden oluşmaktadır. Küresel anlamda toplumda geleneksel ve tamamlayıcı tedavilerin kullanımı son 20 yılda artma eğilimi göstermektedir. Bu durum hemşirelerin tedavi ve bakım hizmetlerini uygularken toplum kadar Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GETAT) kullanımına aşina olmasını önemli duruma getirmektedir. Hemşireler, sağlık sisteminin en büyük grubunu oluşturmaktadır. Hemşireler hastalara GETAT'ın güvenli ve etkili kullanımı hakkında danışmanlık ve uygulama yapmak için önemli bir konumdadır. Bundan dolayı GETAT bilgisi, hastaların sağlık hizmeti tavsiyesi alması için güvenilir bir kaynak olarak hemşirenin rolleri açısından kritik öneme sahip olmaktadır. Bu derleme, hemşirelikte GETAT uygulamalarının kullanımına ilişkin daha fazla eğitime ve yönetmelik değişikliğine ihtiyaç var mı konusunu tartışmak amacıyla yazılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hemşirelik, Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GETAT), Yönetmelik

ABSTRACT

Status of Training and Regulation on Traditional and Complementary Medicine (GETAT) Applications in Nursing

Traditional practices are culture-specific methods. Complementary therapies consist of non-pharmacological methods used in addition to medical treatments. Globally, the use of traditional and complementary therapies in society has shown an increasing trend in the last 20 years. This situation makes it important for nurses to be familiar with the use of Traditional and Complementary Medicine (GETAT) as well as the community while implementing treatment and care services. Nurses constitute the largest group of the health system. Nurses are in an important position to provide counselling and practice to patients about the safe and effective use of Traditional and Complementary Medicine (CAM). Therefore, knowledge of Traditional and Complementary Medicine (CAM) is critical to the nurse's role as a trusted source for patients to receive healthcare advice. This review was written to discuss whether there is a need for more education and regulation changes regarding the use of GETAT practices in nursing.

Keywords: Nursing, Traditional and Complementary Medicine (GETAT), Education, Regulation.

GİRİŞ

İnsanoğlu, varlığından bu yana birçok hastalığın tedavisi için doğadan ve eskiden edindiği bilgilerden faydalanarak farklı yollar aramış ve bu durum geleneksel tıbbın doğmasına zemin hazırlamıştır (Arslan ve ark., 2016). Geleneksel tıp nesilden nesile sözlü bir şekilde aktararak geleneksel uygulamalarla kendisini göstermiştir. Geleneksel uygulamalar ifade edildiğinde kültüre has yöntemler akla gelmektedir ve bu sebeple bazı insan bilimcileri tarafından ev tedavisi olarak tanımlanmaktadır (Kurçer ve ark., 1999; Arslan ve ark.,2016).

İnsanlar genellikle "alternatif" ve "tamamlayıcı" kelimelerini birbirinin yerine kullanır, ancak iki terim farklı kavramlara atıfta bulunmaktadır. Tıbbi tedavilere katkı amacıyla tıbbi tedavilerle beraber uygulananlar "tamamlayıcı tedavi" olarak adlandırılmaktadır. "Alternatif tedavi" ise tıbbi yollar yerine uygulanan etkileri bilimsel açıdan ispatlanmamış yöntemlerin uygulanmasından oluşmaktadır (NCCIH, 2022).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) başta olmak üzere uluslararası kuruluşlarca ve ülkemizde konu üzerinde yapılan tartışmalar sonucunda tıbbın değil tedavinin alternatifi olabileceği vurgulanmıştır. Alternatif tıp kavramı terk edilmeye başlanmıştır. Bugün yaygın olarak "geleneksel ve tamamlayıcı tıp" kavramı kullanılmaktadır (Tütüncü ve ark., 2017; Mollahaliloğlu ve ark., 2015; Sağlık Bakanlığı).

DSÖ geleneksel ve tamamlayıcı tıbbi: "fiziksel ve ruhsal hastalıklardan korunmak, fiziksel ve ruhsal hastalıklara tanı koymak, iyileştirmek veya tedavi etmenin yanında sağlığın sürdürülmesinde de kullanılan, farklı kültürlerle özgü teori, inanç ve deneyimlere dayalı, izahı yapılabilen veya yapılamayan bilgi, beceri ve uygulamaların tamamıdır" şeklinde açıklamıştır (WHO, 2000; WHO, 2015).

Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (GETAT), 2017 yılında Sağlık Bakanlığına bağlı hizmet veren Geleneksel, Tamamlayıcı ve Fonksiyonel Tıp Uygulamaları Daire Başkanlığı tarafından ise şu şekilde açıklanmıştır: "ruhsal ve fiziksel hastalıkların tanı

ve tedavisinin yanı sıra sağlığın sürekliliği için farklı örf, inanış ve tecrübelerle dayanan, açıklanabilirliği dikkate alınmaksızın uygulanan yöntemlerin tamamıdır" (Sağlık Bakanlığı).

Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp terimi yerine literatürde başka isimlerle de ifade edilmektedir. Bu isimler: Geleneksel tıp (Traditional Medicine), alternatif tıp (Alternative Medicine), tamamlayıcı ve alternatif tıp (Complementary and Alternative Medicine (CAM), bütünleyici tıp (İntegratif Medicine), konvansiyonel dışı tıp (Nonconventional Medicine), bütünsel tıp (Holistic Medicine) biçimindedir (Mollahaliloğlu ve ark.,2015). Farklı isimlerle anılan bu uygulamaların kullanımı Dünyada ve Türkiye'de artmaktadır. Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaların dünyadaki kullanımına bakıldığında ABD'de %42,1, Avustralya'da %48,2, Şili'de %71, Kolombiya'da %40, Kanada'da %70, Fransa'da %49,3, Çin'de %70 ve Afrika'da %80 düzeyinde olduğu belirtilmektedir (Bodeker ve Kronenberg, 2002; Çınar ve ark., 2019). Türkiye'de de hastaların GETAT yöntemlerini tercih etme durumları giderek artma eğilimindedir. Şimşek ve arkadaşları (2017) tarafından ülke çapında yapılan ilk çalışmada ülkemizde GETAT kullanım oranı %60,5 olarak ifade edilmiştir (Şimşek ve ark., 2017). Ayrıca Dünya'nın birçok ülkesinde ilaçlara erişim ve ulaşım zor olmasından dolayı toplumlar kendi kültürlerinin içerisinde yer alan geleneksel tedavilere güvenmektedir. Bunun yanı sıra endüstrileşmiş ülkelerde sağlık harcamalarını hafifletmek ya da kronik hastalıklarla mücadele etmede yeni uygulamalar kullanma gibi beklentilerle de GETAT uygulamalarının yaygınlaşmaya devam ettiği bilinmektedir (Tütüncü ve ark., 2017).

Türkiye'de hastaların GETAT yöntemlerini tercih etme durumlarına ilişkin yapılan bazı çalışmalar Tablo 1'de verilmiştir. Çalışmalar internet veri tabanı üzerinde yapılan taramalar ile elde edilmiştir. Taramalar "Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp (Traditional and Complementary Medicine), Bilgi (Information), Davranış (Behaviour)" anahtar kelimelerinin (Türkçe ve İngilizce olarak) kombinasyonları

yapılarak yürütülmüştür. Google Scholar, Ulakbilim Tıp veri tabanlarında taratılmıştır

Tablo 1. Hastaların GETAT yöntemlerini tercih etme durumlarına ilişkin yapılan bazı çalışmalar

Çalışma Adı	GETAT Kullanım Oranı / GETAT Kullanım Amacı
Aile Hekimliği Polikliniğine Başvuran Hastaların Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Hakkında Bilgi ve Davranışları isimli araştırmada (Odabaşı ve Ağadayı, 2021):	Çalışma sonucunda GETAT uygulamalarından en az birini bilenlerin yüzdesi %81,6 olarak saptanmıştır. Daha önce tamamlayıcı tıp uygulamalarından herhangi birisini yaptıranların yüzdesi %14,8 olarak belirtilmiştir. Kas ve eklem ağrısı; %76,3, kronik hastalık; %7,9 en yükseğe yüzdeye sahip işlem yapma sebebi olarak bulunmuştur.
Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalarında Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Yöntemi Kullanmalarının Değerlendirilmesi isimli araştırmada (Yıldız ve ark., 2020):	Çalışma sonucunda hastaların %39,4'ünün GETAT uygulamalarından birini kullandığı belirtilmiştir. GETAT kullanan hastaların %70,3'ünün de uygulama sonrası fayda gördüğünü saptamışlardır.
Dahiliye Polikliniğine Başvuran Hastaların Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıba Karşı Tutumları ve Etkileyen Faktörler isimli araştırmada (Zülfünaz ve ark., 2020):	Çalışma sonucunda hastaların %56,5'inin GETAT yöntemlerini kullandığı belirtilmiştir. Hastaların %30,3'ünün de birçok çeşitli uygulamayı beraber kullandığı saptanmıştır. Hastaların %28,3'ü de modern tedavi yöntemini uygularken GETAT'ı destek amacıyla kullandığını belirtmişlerdir.
Gebelerin, Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarını Bilme ve Gastrointestinal Sistem Semptomlarında Kullanma Durumları isimli araştırmada (Can ve ark., 2020):	Çalışmada, gebelik öncesinde en az bir GETAT uygulamasını kullananların oranının %50,8 olduğunu belirtmişlerdir.
Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıba Yönelik Görüşlerin Değerlendirilmesi: Aile Sağlığı Merkezi Örneği isimli araştırmada (Alasirt ve ark., 2022):	Araştırmaya katılanların %53,2'sinin GETAT yöntemlerini kullandığını saptamışlardır. Bu kullanan hastaların %88,7'sinde hastalığında iyileşme durumu gerçekleştiğini belirtmişlerdir.
Aile sağlığı Merkezine Başvuranların Geleneksel /Alternatif Tıpla İlgili Görüşleri ve Kullanım Durumu isimli araştırmada (Oral ve ark., 2016):	Çalışma sonucunda katılımcıların %65,8'inin GETAT yöntemlerinden herhangi birini kullandığını belirtmişlerdir.
Sağlık Hizmeti Kullanımında Bireylerin Geleneksel ve Alternatif Yöntemlere İlişkin Tutumlarının Değerlendirilmesi isimli araştırmada (Kocabaş ve ark., 2019):	Çalışmaya katılanların %59,4'ü daha önce GETAT uygulamalarından herhangi birini kullandığını bildirmişlerdir. Katılımcıların neredeyse tamamının GETAT uygulamalarından yarar gördüğünü belirtmişlerdir.
Bazı Aile Sağlığı Merkezlerine Başvuranların Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları ile İlgili Bazı Bilgi ve Tutumları isimli araştırmada (Ak ve Aksakal, 2020):	Çalışmada katılımcıların %32,6'sının herhangi bir sağlık sorunu tedavisinde GETAT uygulamalarını kullandıklarını saptamışlardır.
Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarına Başvuran Bireylerin Tutumları,	Çalışma sonucunda bireylerin %85,4'ü GETAT uygulamalarından yarar sağlayacağını belirtmişlerdir. %72,8'i

Başvurma Nedenleri ve Memnuniyet Düzeylerinin İncelenmesi isimli araştırmada (Kılıç ve Soyler, 2019):	de bu uygulamaların kendini iyi hissettiren yöntemler olduğunu ifade etmiştir.
---	--

20. yüzyılda GETAT yöntemlerinin uygulanmasının gittikçe artıyor olması ve bu yöntemlerin etkinliği konusunda bilgi eksiklikleri nedeniyle 1998'de Amerika Birleşik Devletleri'nde Ulusal Sağlık Enstitüsü'ne (National Institutes of Health-NIH) bağlı Ulusal Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Merkezi (National Center for Complementary and Alternative Medicine- NCCAM) kurulmasına zemin hazırlamıştır. NCCAM ise "tamamlayıcı tıp" ve "alternatif tıp" kavramlarının birbirlerinin yerine geçtiğini fakat bu kavramların farklılıklar içerdiğini ifade etmektedir. NCCAM tamamlayıcı tıbbi; modern tıbbin dışındaki uygulamaları modern tıp ile birlikte kullanılması olarak tanımlamıştır. Modern tıbbin yerine kullanılıyorsa da alternatif tıp olarak ifade etmiştir. Günümüz tıbbıyla beraber tamamlayıcı tıbbin birlikte kullanımı için "entegratif (bütünleşik) tıp" kavramı da kullanılmaktadır (Ceyhan ve Yiğit, 2016; Şahan ve İlhan, 2019; NCCIH, 2022).

NCCAM'ın ismi zaman içerisinde Ulusal Tamamlayıcı ve Bütünleştirici Sağlık Merkezi (National Center for Complementary and Integrative Health -NCCIH) olarak değişmiştir. NCCIH, tamamlayıcı ve alternatif tıbbi tedavilerini beş farklı grupta gruplandırmıştır (NCCIH,2022): Alternatif medikal sistemler, zihin-beden tıbbi, biyolojik temelli yöntemler, manipülatif ve bedene dayalı yöntemler ve enerji alanlarının kullanımına dayanan yöntemler'dir.

Türkiye'de ise GETAT hakkındaki yönetmelikler sırasıyla şu şekilde gelişmiştir:

- 1991 yılında "Akupunktur Tedavi Yönetmeliği" (Akupunktur Tedavi Yönetmeliği, 1991) çıkarılmıştır.
- 2002 yılında "Akupunktur Tedavisi Uygulanan Özel Sağlık Kuruluşları ile Bu Tedavinin Uygulanması Hakkında Yönetmelik" (Resmî Gazete, 2002) çıkarılmıştır.

• 2012 yılında 1219 Sayılı Tababet ve Şuabatı Sanatlarının Tarzı İcrası Hakkında Kanununun Ek-13'üncü maddesi ile 663 sayılı Kanununun 8 inci maddesinin (ğ) bendine dayanılarak "Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Daire Başkanlığı" kurulmuştur. Bu kurumun görevleri; geleneksel, tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamaları ile ilgili düzenleme yapmak ve sağlık beyanı ile yapılacak her türlü uygulamalara izin vermek ve denetlemek, düzenleme ve izinlere aykırı faaliyetleri ve tanıtımları durdurmak olmuştur (Resmî Gazete, 2011).

• 27 Ekim 2014'te Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Daire Başkanlığı tarafından "Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği" çıkarılmıştır. Bu yönetmelikte geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulama yöntemlerini, bu yöntemleri uygulayacak şahısları belirlemek ve bu yöntemlerin uygulanacağı sağlık kuruluşlarının çalışma usul ve esaslarını düzenlemek amaçları açıklanmıştır. Yönetmelik içerisinde GETAT uygulamaları net ifadelerle açıklanmıştır. Yönetmelikte akupunktur, refleksoloji, apiterapi, fitoterapi, proloterapi, müzik terapi, ozon uygulaması, larva uygulaması, mezoterapi, sülük tedavisi, osteopati, kayropratik, hipnoz, kupa uygulaması, homeopati, tedavi gibi uygulamalar kabul edilmiştir. Uygulama yetkisi hekimlere ve kendi alanlarının dışına çıkılmaması koşuluyla dış hekimleri ve eczacılara tanınmıştır. Kamu ve özel sağlık kuruluşları 'uygulama üniteleri', üniversite hastaneleri ve eğitim araştırma hastaneleri 'uygulama merkezi' olarak tanımlanmıştır. Sağlık Bakanlığı'nın onayı dahilinde eğitimlerin sadece uygulama merkezlerinde verilmesi karara bağlanmıştır (Resmî Gazete, 2014; Mollahaliloğlu ve ark., 2015).

Hemşirelik ve GETAT

Sağlık işgücünün çoğunluğunu hemşireler temsil eder (Tablo 2) ve hasta bakımı, eğitim, savunuculuk ve karar vermede kayda değer rolleri vardır. Bu rollerin uygulamada kullanılmasının ana amacı insana yardım etmektir. Hemşireler yardım sağlarken bireyleri bir bütün olarak değerlendirmektedir. Bütüncül değerlendirme hem fiziki bir

beden değerlendirmesi olup hem de kişiyi, inançları, ailesi, yaşadığı toplum, kültürü, dinsel yaklaşımı ile birlikte ele almaktır. Sağlık sunumunda devamlı 7 gün 24 saat görev yapan hemşireler yardıma gereksinim duyan birey, grup, toplum ile etkileşim halindedir. Bu etkileşim sayesinde hemşireler geleneksel ve tamamlayıcı tıp yöntemlerinin uygulanmasında bir köprü vazifesi görmektedir (Karadağ ve ark., 2017; Buchan ve ark., 2012). Hemşirelik uygulamalarında GETAT uygulamaları çok eskidir. Modern hemşireliği başlatan Florence Nightingale zihin ve beden iyilik halinin sürdürülmesinde çevrenin önemi konusuna dikkat çekmiştir. Roy adaptasyon modelinde hemşireleri adaptasyonu etkileyen uyaranları düzenleyici bir güç olarak ifade etmiştir. Örneğin müzik ve aroma terapi gibi yöntemler hemşireler tarafından yapılabilir. Rogers üniter insan modelinde insanın ve çevrenin enerji alanı kavramlarına değinmiştir. Bu doğrultuda reiki, terapötik dokunma, gibi yöntemler hemşireler tarafından uygulanabilmektedir (Karadağ ve ark., 2017).

Tablo 2. Yıllara göre sağlık personeli sayıları (T.C Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2020)

Veri Türü (Sayı)	2002	2016	2017	2018	2019	2020
Uzman hekim	22.18	40.54	42.72	43.347	44.698	46.603
Pratisyen hekim	29.03	37.17	38.72	39.442	42.3	45.291
Asistan hekim	6.189	8.615	8.817	8.770	10.147	12.264
Toplam hekim	57.40	86.33	90.264	91.559	97.145	104.158
Dış hekim	3.211	9.125	9.768	10.814	11.387	11.588
Eczacı sayısı	1.596	2.318	2.855	3.064	3.404	3.697
Hemşire sayısı	54.36	103.5	112.074	126.891	132.33	156.205
Ebe sayısı	39.47	47.76	49.003	52.495	52.076	55.505
Diğer sağlık personeli	33.27	104.4	111.193	121.206	124.75	140.161
Toplam personel	256.8	558.27	590.559	642.184	650.43	721.775

Sağlık Bakanlığının 2011 yılındaki Hemşirelik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmeliğinde de hemşireliğin rollerinden biri de "Toplumdaki kişilerin, kullandığı ilaçlar, bitkiler, vitaminler, besinsel destekleri, alternatif tedaviler gibi alternatif tıp yöntemlerini değerlendirmektir" şeklinde açıklanmıştır (Sağlık Bakanlığı).

Hemşirelik modellerindeki kavramlar ve hemşirelik yönetmeliğindeki hemşirelerin alternatif tıp yöntemlerini değerlendirme kısımları hemşirelik disiplinin bireyle etkileşim halinde olduğunu vurgulamaktadır. Bu nedenle hemşireler hastalarla geleneksel ve tamamlayıcı tedavileri

kullanımları konusunda iletişim kurmak için iyi bir konumdadırlar. Ayrıca, bu terapilerin genel olarak kabul edilebilirliği nedeniyle hemşireler hastalarla daha yakınlaşabilir ve daha anlamlı konuşmalar yapabilirler. Hemşireler, kişi ve aileleriyle iyi iletişim becerisine sahip oldukları için kişi ve ailelerin holistik açıdan problemlerini iyi gözlemlerler. Geleneksel ve tamamlayıcı terapilerin kullanım yaygınlığı artmaya devam ederken hemşireler hasta ve ailesi ile iletişimi devam ettirirler (Turan ve ark.,2010).

Ülkemizde GETAT pek çok hemşirelik eğitim müfredatında seçmeli ders olarak okutulmaktadır. Örneğin; İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi hemşirelik müfredatında dördüncü sınıf üçüncü yarıyılında "Tamamlayıcı ve Bütünleşik Sağlık Uygulamaları", Marmara Üniversitesi hemşirelik eğitim müfredatında üçüncü sınıf altıncı dönemde "Geleneksel/Tamamlayıcı Tedaviler", Necmettin Erbakan Üniversitesi hemşirelik eğitim müfredatı ikinci sınıf üçüncü yarıyılında "Tamamlayıcı ve Bütünleşik Bakım Uygulamaları", İzmir Tınaztepe Üniversitesi hemşirelik eğitim müfredatında dördüncü sınıf sekizinci yarıyılında "Tamamlayıcı ve Destekleyici Sağlık Uygulamaları ve Bakım", Erciyes Üniversitesi hemşirelik eğitim müfredatında üçüncü sınıf beşinci yarıyılında "Tamamlayıcı ve Destekleyici Bakım Uygulamaları", Hacettepe Üniversitesi hemşirelik eğitim müfredatında dördüncü sınıf sekizinci yarıyılında "Hemşirelikte Zihin - Beden Temelli Uygulamalar" adıyla yürütülmektedir (İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, 2023; Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, 2023; Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, 2023; İzmir Tınaztepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, 2023; Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi, 2023; Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi, 2023) .

Türkiye de ki hemşire araştırmacı ve üniversitede çalışan akademik personellerin tamamlayıcı terapilere olan eğilimi lisansüstü düzeyindeki tez çalışmalarında açık bir şekilde fark edilmektedir. Ulusal tez merkezi'nde tamamlayıcı terapilerle

ilgili ilk hemşirelik tezinin 1999 yılında Güngör'ün (1999) yılında yaptığı "Cerrahi girişim yapılacak vakalarda: preoperatif dönemde müzik terapi ve dokunma terapisi içeren hemşirelik uygulamalarının hasta üzerindeki etkilerinin araştırılması" adlı tez çalışması olduğu gözükmetedir (Ulusal Tez Merkezi, 2022).

Eğitim müfredatında yer alan dersler ve lisansüstü düzeyindeki tez çalışmalarının yanında ulusal ve uluslararası tamamlayıcı terapilerle ilgili uygulama, eğitim ve çalışmalarda devam etmektedir. Erasmus programı 2014 Yılı Ana Eylem 2 Stratejik Ortaklıklar Mesleki Eğitim Projesi dahilinde Akdeniz Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi koordinatörlüğünce "Avrupa Birliği Standartlarına Dayalı Tamamlayıcı Terapi Yöntemleri ile Hemşirelik Bakımının Geliştirilmesi (BestCARE)" adlı proje hazırlanmış ve yürütülmüştür. Bu proje hemşirelerin öncülüğünde gerçekleştirilmiştir. Projenin amacı sağlık profesyonellerinde tamamlayıcı terapilere olan farkındalığı arttırmaktır. BestCARE kapsamında Türkiye ve İtalya'dan 15 hemşire, iki hafta süreyle İngiltere'de bir tamamlayıcı terapi merkezinde eğitim almışlardır. Eğitim aromaterapi, masaj terapi, reiki, refleksoloji ve gevşeme egzersizleri ile ilgili teorik ve uygulamalı olarak iki aşamada yürütülmüştür. Eğitim sonrası İtalya'da ve ülkemizde uygulamalara başlanmıştır (Özer ve ark., 2015).

SONUÇ

GETAT uygulamaları son zamanlarda hem tüm dünyada hem de Türkiye'de sağlık stratejileri bakımından dikkate değer bir konu haline gelmiştir. Teknoloji ve bilim de ne kadar gelişme olursa olsun GETAT uygulamalarının terk edilmediği hatta tedavi uygulamalarında geniş bir zemin aldığı gözükmetedir (Öztürk ve ark., 2020).

- Tamamlayıcı terapilerin toplumlarda kullanımının gittikçe yükselmesi, hasta kişilerin kendi bakımlarında aktif ve etkin olmak istemeleri, sağlık bakım uzmanlarının tamamlayıcı

terapilerle ilgili bilgi, beceri ve tutuma sahip olmalarını gerektirmektedir (Radzysinski, 2007; Özer ve ark., 2015;). Hemşirelerin tamamlayıcı tedavilere ilişkin tutumlarını, mesleki düşünceleri, bilgi durumları ve çalıştıkları kurum kültürünü de etkiler. Hemşireler tamamlayıcı tedavilerde, kişi odaklı holistik hemşirelik bakımı sağlamak için bir profesyonelleşmiş meslek grubu olarak düşünülmektedir (Hall ve ark., 2017).

-Tamamlayıcı terapilerin hasta bireyler tarafından giderek artan kullanımını karşılamak için hemşirelik mesleğinin mevcut açıklarının nasıl giderileceğine yoğunlaşması gerekir. Türkiye'deki hemşirelerce yapılan ve yapılmak istenen tamamlayıcı terapilere yönelik uygun yasal organizasyonlar yapılmalıdır. Bu düzenlemeler, kişilerin sağlığını ve bütünlüğünü korumak için, hemşirelik mesleğinin sunumunda bir olanak haline getirilmelidir. Açık bir şekilde belirtilmiş görevleri sağlayan hemşirelerin tamamlayıcı terapileri uygulamasının sınırlandırılmaması ve engellemelerle karşılaşmaması gerekmektedir (Smith, 2009; Smith, 2010).

-Sağlık Bakanlığının 2014 yılındaki geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları yönetmeliğinde belirtilen tamamlayıcı terapi yöntemlerinin hepsi sertifikalı hekimlerce uygulanmaktadır. Hemşireler bağımsız bir şekilde uygulayabilecekleri refleksoloji, hipnoz gibi yöntemlerde sınırlamalarla karşılaşmaktadır (Sağlık Bakanlığı). Hemşireler yönetmelik kapsamında henüz tanımlanmayan aromaterapi, masaj, gevşeme egzersizleri, reiki, akupresur ve nefes yöntemlerini bağımsız bir şekilde uygulama kabiliyetine sahiptir. Hemşirelerin tamamlayıcı ve alternatif tedavileri hemşirelik bakımına bütüncül bir bakış açısıyla yansıtarak, sunulan hemşirelik bakımının kalitesini artıracakları düşünülmektedir (Kaya ve ark., 2020).

- Sağlık Bakanlığının 2011 yılındaki hemşirelik yönetmeliğinde değişiklik yapılmasına dair yönetmeliğinde hemşirelerin rollerinden biri de alternatif tıp uygulamalarını değerlendirir kısmıdır (Sağlık Bakanlığı). Bu yönetmelikteki maddenin hemşirelerin sağlık işgücünün çoğunluğunu temsil

ettiği göz önüne alınarak ve hasta bakımı, eğitim, savunuculuk ve karar vermede kayda değer rolleri düşünülerek güncellenmesi gerekmektedir. Bu durum göz önünde bulundurularak gerekli yasal düzenlemelerin ve yönetmeliklerin değiştirilmesi, üniversitelerdeki hemşirelik fakültelerindeki eğitim müfredatlarının güncelleştirilmesi ve eğitim kurumlarında kullanılacak bütünlendirici hemşirelik için bir eğitim modülü ve yeterlilik profili oluşturmanın gerekli olduğu düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

Ak, N., & Aksakal, F. N. B. (2020). Bazı Aile Sağlığı merkezlerine başvuruların geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları ile ilgili bazı bilgi ve tutumları. *Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Dergisi*, 3(2);191-198.

Alasirt, F. Y., & Balçık, P. Y. Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıbbı Yönelik Görüşlerin Değerlendirilmesi: Aile Sağlığı Merkezi Örneği. *Hacettepe Sağlık İdaresi Dergisi*, 25(2); 409-428.

Arslan, M., Şahne, B. S., & Şar, S. (2016). Dünya'daki geleneksel tedavi sistemlerinden örnekler: genel bir bakış. *Mersin Üniversitesi Tıp Fakültesi Lokman Hekim Tıp Tarihi ve Folklorik Tıp Dergisi*, 6(3);100-105.

Bodeker, G., & Kronenberg, F. (2002). A public health agenda for traditional, complementary, and alternative medicine. *American journal of public health*, 92(10);1582-1591.

Buchan, S., Shakeel, M., Trinidade, A., Buchan, D., & Ah-See, K. (2012). The use of complementary and alternative medicine by nurses. *British journal of nursing (Mark Allen Publishing)*, 21(11); 672-676. <https://doi.org/10.12968/bjon.2012.21.11.672>

Can Gürkan, Ö., Şimşek Şahin, E. D. A., Göçer, A., Çuhadar, A., Çıtlak, B., & Çelik, G. (2021). Gebelerin, Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarını Bilme ve Gastrointestinal Sistem Semptomlarında Kullanma Durumları. *Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp*, 4(1); 45-56.

Ceyhan, D., & Yiğit, T. T. (2016). Güncel tamamlayıcı ve alternatif tıbbi tedavilerin sağlık uygulamalarındaki yeri. *Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 6(3);178-189.

Çınar, F., Şengül, H., Çapar, H., & Bulut, A. (2019). Causes for applications to complementary medicine practices: a scale development study. *J Tradit Complem Med*. 2019;2(1):1-9. DOI: 10.5336/jtracom.2019-64956.

Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi.

<https://dbp.erciyes.edu.tr/Program/P3.aspx?Fak=113&lang=0&Pro=11302>
1 (Erişim Tarihi: 10.05.2023).

Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi.

<https://bilsis.hacettepe.edu.tr/oibs/bologna/index.aspx?lang=tr&curOp=showPac&curUnit=567&curSunit=567#> (Erişim Tarihi: 10.05.2023).

Hall, H., Leach, M., Brosnan, C., & Collins, M. (2017). Nurses' attitudes towards complementary therapies: A systematic review and meta-synthesis. *International Journal of Nursing Studies*, 69; 47-56.

İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi.
https://cdn.iuc.edu.tr/FileHandler2.aspx?f=turkce-hemsirelik-programiufredat-ders-listesi--25.05.2022_637947088474746444.pdf
(Erişim Tarihi:10.05.2023).

İzmir Tınaztepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi.

<http://ebp.tinaztepe.edu.tr/DereceProgramlari/Detay/1/418/561/932001#11871> (Erişim Tarihi 10.05.2023).

Karadağ, A., Çalışkan, N., Göçmen Baykara, Z., (2017). Hemşirelik Teori ve Modeller 1. Baskı. Akademi Basın. İstanbul.

Kaya, Ş., Karakuş, Z., Boz, İ., & Özer, Z. (2020). Dünyada ve Türkiye'de tamamlayıcı terapilere ilişkin yasal düzenlemelerde hemşirelerin yeri. *Jaren*, 6(3);584-591.

Kılıç, K. N., & Soyular, P. (2019). Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamalarına Başvuran Bireylerin Tutumları, Başvurma Nedenleri ve Memnuniyet Düzeylerinin İncelenmesi. *Türkiye Klinikleri Journal of Biostatistics*, 2(3);97-105.

Kocabaş, D., Erdal, E. K. E., & Demir, M. (2019). Sağlık Hizmeti Kullanımında Bireylerin Geleneksel ve Alternatif Yöntemlere İlişkin Tutumlarının Değerlendirilmesi. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(1); 63-80.

Kurçer, M. A., Eğri, M., Genç, M., Pehlivan, E., Güneş, G., Karaoğlu, L., & Kaya, M. (1999). İnfertil kadınların geleneksel halk kısırlık tedavileri konusundaki davranışları ve etkileyen faktörler. 6(4);330-332.

Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi.

<https://meobs.marmara.edu.tr/ProgramTanitim/saglik-bilimleri-fakultesi/hemsirelik-85-105-0#HEM-SDH5> (Erişim Tarihi: 10.05.2023).

Mollahaliloğlu, S., Uğurlu, F. G., KALAYCI, M., & Öztaş, D. (2015). Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarında yeni dönem. *Ankara Medical Journal*, 15(2);102-105. DOI:10.17098/amj.44789

National Center for Complementary and Integrative Health (NCCIH) (2022). <https://www.nccih.nih.gov/health/complementary-alternative-or-integrative-health-whats-in-a-name> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).

Necmettin Erbakan Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi.

<https://www.erbakan.edu.tr/storage/files/department/hemsirelik/mufredat/2022-2023%20M%C3%BCfredat.pdf> Erişim Tarihi: 10.05.2023).

Odabaş, Ö. K., & Ağadayı, E. (2021). Aile Hekimliği Polikliniğine Başvuran Hastaların Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Hakkında Bilgi ve Davranışları. *Turkish Journal of Family Medicine and Primary Care*, 15(1);121-128.

Oral, B., Öztürk, A., Balci, E., & Sevinç, N. (2016). Aile sağlığı merkezine başvuranların geleneksel/alternatif tıpla ilgili görüşleri ve kullanım durumu. *TAF Prev Med Bull*, 15(2);75.

Özer, Z., Arslan, İ., Teskereci, G., & Turan Kavradım, S., (2015). Tamamlayıcı Terapi Yöntemleri ile Avrupa Birliği Standartlarına Dayalı Hemşirelik Bakımının Geliştirilmesi Erasmus Programı Projesi. *Tamamlayıcı ve Destekleyici Bakım Uygulamaları Kongresi (Kanıtın Uygulamaya)*, Turkey.

Özer, Z., Turan, G. B., & Bakır, E. (2020). Dahiliye polikliniğine başvuran hastaların geleneksel ve tamamlayıcı tıba karşı tutumları ve etkileyen faktörler. *Sağlık Profesyonelleri Araştırma Dergisi*, 2(3);102-112.

Öztürk, Y. E., Dömbekci, H. A., & Ünal S, (2020). Geleneksel Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Kullanımı. *Bütünleyici ve Anadolu Tıbbı Dergisi*, 1(3);23-35.

Radzysinski, S. (2007). Legal parameters of alternative-complementary modalities in nursing practice. *Nursing Clinics of North America*, 42(2);189-212.

Smith, G. D. (2009). The need for complementary and alternative medicine familiarisation in undergraduate nurse education. *Journal of Clinical Nursing*, 18(15); 2113-5.

Smith, G. D. (2010). Regulation in complementary and alternative medicine: is it time for statutory regulation of CAM in the UK?. *Journal of Clinical Nursing*, 19(7-8);901-3.

Sparber, A. (2001). State boards of nursing and scope of practice of registered nurses performing complementary therapies. *Online Journal of Issues in Nursing*, 6(3);10.

Şahan, D., & İlhan, M. N. (2019). Geleneksel Ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Ve Halk Sağlığı Açısından Değerlendirilmesi. *Gazi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 4(3);12-19.

Şimşek, B., Aksoy, D. Y., Basaran, N. C., Taş, D., Albasan, D., & Kalaycı, M. Z. (2017). Mapping traditional and complementary medicine in Turkey. *European Journal of Integrative Medicine*, 15;68-72.

T.C Sağlık Bakanlığı (2017). Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü. *Geleneksel, Tamamlayıcı ve Fonksiyonel Tıp Uygulamaları Dairesi Başkanlığı*.

<https://shgmgetatdb.saglik.gov.tr/TR,24683/geleneksel-ve-tamamlayici-tip-nedir.html>

T.C Sağlık Bakanlığı Akupunktur Tedavi Yönetmeliği, 20885. 1991.
<https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/20885.pdf>. (Erişim Tarihi: 05.01.2023).

T.C Sağlık Bakanlığı Akupunktur Tedavisi Uygulanan Özel Sağlık Kuruluşları ile Bu Tedavinin Uygulanması Hakkında Yönetmelik No:24879. Published Online First: 2002.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2002/09/20020917.htm> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).

T.C Sağlık Bakanlığı Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmeliği, 29158. 2014.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141027.pdf> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).

T.C Sağlık Bakanlığı Sağlık İstatistikleri Yıllığı 2020.
<https://www.saglik.gov.tr/TR,89801/saglik-istatistikleri-yilligi-2020-yayinlanmistir.html> Erişim Tarihi: 05.01.2023

TC. Sağlık Bakanlığı (2011), Hemşirelik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik,
<https://www.saglik.gov.tr/TR,10526/hemsirelik-yonetmeliginde-degisiklik-yapilmasina-dair-yonetmelik.html> (Erişim Tarihi: 05.01.2023)

TC. Sağlık Bakanlığı ve bağlı kuruluşlarının teşkilat ve görevleri hakkında kanun hükmünde kararname. Published Online First: 2011.
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/11/20111102M1-3.htm> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).

Turan, N., Öztürk, A., & Kaya, N. (2010). Hemşirelikte yeni bir sorumluluk alanı: tamamlayıcı terapi. 3(1);104-108.

Tütüncü, S., Taneri, P. E., AKIŞ, N., BELEK, İ., YARIŞ, E., KALKAN, Ş., ... İSKİT, A. B. (2017). Geleneksel, alternatif ve tamamlayıcı tıp yöntemleri. Tıbbın Alternatif Olmaz! Geleneksel Alternatif ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları (pp.275-288), Ankara: Türk Tabipler Birliği Yayınları.

World Health Organization traditional medicine strategy: 2014-2023.
World Health Organization 2015. Erişim Adresi:
http://www.who.int/medicines/publications/traditional/trm_strategy14_23/en/. (Erişim tarihi:08.05.2023).

World Health Organization. General Guidelines for Methodologies on Research and Evaluation of Traditional Medicine. Geneva: WHO Books; 2000:80.

Yıldız, P., Üzer, F., & Balbay, E. G. (2020). Kronik Obstrüktif Akciğer Hastalarında Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Yöntemi Kullanımının Değerlendirilmesi. Online Türk Sağlık Bilimleri Dergisi, 5(1);147-154.

Yükseköğretim Kurulu Başkanlığı, "Ulusal Tez Merkezi".

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> (Erişim Tarihi: 05.01.2023).